

רב ישראל שלום יוסף נליקמן

שליחות בזמן תוספת שבת

א

הגמרה (שבת קנא, ע"א) אומרת: "אמיר שמואל שמור לי פרות שבתחומך ואני אשמור פרות שבתחומי - מותר".

הרשכ"א (שם) למד דין חדש המתבסס על הגמara הזו, אדם שקיבל עליו תוספת שבת יכול לומר לחברו שעדיין לא קיבל עליו, תוספת שבת, לעשות עבورو מלאכות, האסורים מהתורה בשבת.

הרין (שם-בדף י"ח) חולק עליו להלכה דין שמרית חברו המזוכר בגמרה, שונה מדין עשיית מלאכות אסורים עבור יהודי שקיבל עליו את השבת, שהרי גם הוא עצמו יכול לשומר ע"י בורגנים. מה שאין כן לאחר שקיבל עליו את השבת נאסרה עליו המלאכה ואין שום דרך שאף לעצמו יוכל לעשותות. וכן אסור לומר לחברו דבר שאסור לו עצמו לעשותות דין "ודבר דבר".

הבר"י (על הטור בס' רס"ג; וכן בשיער שם סעיף י"ז) הביא דעת הרשב"א להלכה בשם "יש מי שכותב" ומחה סברת הרין משומש שאין צורך שיכول עכשו להגיע על ידי בורגנים - בפועל, אלא די באפשרות העקרונית שיכל היה להגיע אליו היו שם בורגנים, ואשר על כן גם אם קיבל עליו תוספת שבת הרי יש אפשרות שהיא יכול לעשותות בעצמו באם לא היה מקבל עליו התוספת.

בסוף סופר הסביר את דין של הרשב"א בדרכו אחרת. הוא ביסס את סברתו על פי דבריו הלבוש, שיכל אדם להישאל על קבלתו בעניין תוספת שבת. וכן, הסביר החותם סופר, ומחייב אם קיבל עליו שבת יכול לעשותות מלאכות האסורים בעצמו באם ישאל על קבלתו, ומחה קושיות הרין על הרשב"א. הנה יש שני הסברים לדין הנ"ל: א. מספיקת האפשרות העקרונית לבצע הדבר בעצמו בלבד כדי שיוכל לומר היהודי אחר שלא קיבל עדין תוספת שבת.

ב. שיש גם במקרה של קבלת תוספת שבת אפשרות בפועל להישאל עליה ומחייב יכול לבצע הדבר בעצמו, וכן יכול גם לומר לאחר לבצעה.

ב

שוו"ע הרב וכן שווי"ת פני יהושע (הובא בשער תשובה) הקשו הרי צריך עיון על דין זה, שאף אם יסביר הדין למטרות האיסור של "ודבר דבר", אכתבי יש לדונו אם אין בכך בעיה של שליחות. שהרי אם השליח אינו נחשב "בר חיובא" נאמר שיש במקרה כזה שליח לדבר עבירה? (DSLICH שלא קיבל עליו תוספת

שבת, אינו מחויב במה שחברו כבר עכשו קיבל עליו את השבת ולמרות שכל יהודי מחויב לקבל מעת תוספת אבל ודאי שאינו מחויב לקבל כפי זמנו של חברו).

הגמרא במסכת ביצה (יז, ע"א) אומרת, שאם אדם שכח להניח עירוב תשbillין מבعد يوم, לא יוכל לומר לחברו, שהניח עירוב תשbillין, לבשל בשבilo. ובר"ן (דף ה'ר'ט) ביאר הטעם שכיוון שאומר לחברו לעשותו hei שלוחו, והשליחות קיימת ויש שליח לדבר עבריה וחיב משלחת. המבשיל הניח עירוב ולכן מותר לו לבשל לעצמו ואינו נקרא בר היובה וממילא חייב המשלחת. וכן ברשב"א (שם). הנה לפניו גمرا מפורשת שאוסרת לומר לחברו לבשל בשבilo מי שאסור לו לבשל לעצמו מדין שאין שליח לדבר עבריה.

ג

שלוחו של אדם כמותו בכל דבר, דהיינו שככל מעשה שיעשה השליח עבור משלחו נדרש כאילו משלחו עשה אותו, שאנו מיחסים את המעשה של השליח למשלח חוץ משליחות לדבר שאסור לעשות. והשליח אחראי בעצמו למעשה. ונחלהו אמרים בגמרא בא מציעא (י, ע"ב) בטעם הדבר: רビינה אמר: מפני שליח גם מצווה על האיסור. ولكن אפילו שהמשלח אמר לו לעשות לא היה צריך לשמוע אליו, שהרי "דברי הרב ודברי התלמידיך דברי מי שומעים?" רב סמא אמר: כל שאמ רצה לעשות היה עשה מתחייב משליח.

הנה הרמ"א (שולחן ערוך חושן משפט סימן קפב סעיף א') פסק כרבינא שהכלל שאין שליח לדבר עבריה הוא רק כאשר השליח אינו בר היובה (וכן בסימן שמח סעיף ח'). וכן פסק (סימן שפ"ח סעיף טו) שאם השליח הוחזק לעשות חיב המשלחת, לפי תשובה התשב"ץ שלמד מסברות רビינה שכל שהוא בר היובה אומרים דברי הרב ודברי התלמידיך דברי מי שומעים ורק שליח חיב, אבל באופן שהוחזק השליח לעשות הרי שליח חיב.

הש"ך חולק על הרמ"א להלכה ופסק שלא כסבירות רビינה אלא כסבירות רב סמא: [מסוגיות הגמרא ב"מ (י, ע"ב)] "דכל דאי בעי עביד או בעי לא עביד לא חייב משליח". ואכן לדבריו אין כאן קושיה. השער המליך (פרק ט' הלכות יו"ט הל' ט) תירץ, שיש לחלק בין דינים מדאוריתא לדרבנן, ואיסור תוספת שבת דרבנן.

אבל יש להקשות על תרומות ממשני צדדים:
א. מודיע לגדר "בר היובה" יש הבדל בין אם החיב מדאוריתא או רק מדרבנן סוף סוף נאמר לשילח: "דברי הרב ודברי התלמידיך דברי מי שומעים".
ב. כל חיוב דרבנן העובר עליו עובר על התורה שאמרה "לא תסור מן הדבר אשר גידזו לך", וכמו שembrך על מוצאות נר חנוכה מדרבנן "וציוונו".

קצות החושן (קפח, יב) מבאר שהגדיר "בר היובה" הוא גזירת הכתוב דהיינו: אם השליח הוא בר היובה אין שליחות. ודוחה את האומרים שהגדיר "בר היובה" הוא סברה לפטור את המשלח בטענה שהحساب שלא ישמע השליח לדבריו, מפני, דברי הרב ודברי התלמידיך דברי מי שומעים, אבל כשהברור שיעשה השליח חיב המשלחת.

ונמצא שצורך לתרץ ולישב קושית שו"ע הרב ושו"ת פנ"י לפי פסיקת הרמ"א בין לפי שיטת התשבי"ץ בין לפי שיטת הקוצות החושן.

ה

ולכאורה נראה לעניות דעתך לישב בפשטות עפ"י דברי תוספות Baba מציעא (ג, ע"ב) שהקשה למה הגמי נקתה דוגמא שי"אמור לו כהן לישראל קדש לי גרשא" ולא נקתה: אמר לו כהן לך וקדש לי גרשא.

ותירץ זה לשונו: "דכהן מקרי בר-חיווא הואיל ואם מקדשה לעצמו חייב אבל ישראל ע"ג דעובר משום לפני עור לא תיתן מכשול כشمקדשה לכהן כיון דאי מקדשה לעצמו לא מהחייב לא מיקרי בר-חיווא", עכ"ל.

והנה הניתן לנו התוספות יסוד בדבריו דכל שאף הוא נכלל בחיווב נקרא "בר-חיווא" מה שאין כן מי שאינו כלל באותו חיווב. לדוגמא: ישראל במצבות כהונה לא שייך בהם כלל, ולכן לא נקרא "בר-חיווא". יש להטעים ולומר אכן דמצאות כהונה המוטלים על כוהנים הוא מטעם שקדשותם גודלה של ישראל וכן נארים להיטמא למת אבל ישראלים שאינם בהם קדושה זו אינם בכלל מצאות אילו ובאמת, לא נקראים לגבייהם "בר-חיווא".

אבל במצבות שבת כל אחד נקרא "בר-חיווא", כל אחד כלל בחיווב של תוספת שבת מהתורה. וכך שכהן יקדש גרשא לכהן אחר שאם היה מקדשה לעצמו מתחייב (בלשון התוספות) נקרא "בר-חיווא", כן ישראל שיעשה מלאכות אסורות לישראל שכבר קיבל עליו תוספת שבת שאם היה עשה לעצמו לאחר שמקבל שבת הרי מתחייב, ולכן נקרא היישראלי בר-חיווא לעניין תוספת שבת. ואכן כן תירץ העמק המליך בהגחותיו על שער המשפט.

אלא דיש להקשות על דברינו:

1. דברי רע"א שמסתפק להלכה, האם אדם שעדיין לא קיבל עליו שבת שלדברינו נחשב "בר-חיווא", יכול להוציא בקידוש על היין ידי כוהנה אדם שכבר קיבל עליו שבת קודש. ועיקר ספקו משום שלא ברור לו שכל אדם נגדיר "בר-חיווא" לעניין תוספת שבת.
2. מקושיות שו"ע הרב ושו"ת פנ"י נראה שלא הבינו בדברינו.

ה

תוספת שבת מתחלקת לזמן מועט שהוא הוספה של תורה ושאר הזמן הוא דין דרבנן של הוספה. אלא שיש לבירר על איזה איסורים יעבור יהודי שקיבל עליו תוספת שבת ועשה מלאכה של דאוריתנא, בזמן האסור מהתורה.

והנה לדעת הלבוש שיכול להישאל על התוספת שקיבל, ממשע שהחייב כמו דין נדר ודאי לא נחשב העובר על התוספת ועשה מלאכות כעובר על העיקר. אם שלא קיבל על עצמו תוספת שתהא עיקר ממש כמו שמצונו בדברי הדגול מרובה (הגחותיו לסימן רס"א). אלא אפילו לשאר הפסיקים שאינם יכול

להישאל, הרי בזמן התוספת יש רק "מצות עשה" להוסיף מחול על קודש ואין מצות "לא תעשה". لكن העובר על התוספת אינו כעובר על עיקר.

ובכלל יש לדון האם העשה של שבתו הוא חיזוק לאור ומילא בשានן לאו אין גם את העשה של שבתו.

ובביאור הלכה (בסיימון שבם) הקשה, איך מלאכות מדרבן מותרות בזמן בין השימושות, הרי יש לאסור מדין תוספת שבת שהיא עצמה? ותיירץ שככל החיזוק בתוספת הוא רק איסור שביתת מלאכה מדרבן. אמנם הדוגן מרובה [סיימון רסא] כתוב זהה לשונו: "אם קיבל שבת - שאמר בפירוש שמקבל תוספת שבת - איך לא קיבל רק איסור עשה ולכן יש בשווי ע"ד דעת המקאים אבל כאן מיيري שקיבל קדושת שבת ממש אין בשווי החקלאי".

ומשמע מדבריו שיכול אדם לקבל תוספת שבת באופן שמתחייב רק בשביתה מלאכה מדרבן ויש אופן שמתחייב מדרבן כמו בשבת עצמה ויתחייב באיסור עשה ולית מדרבן.

1

הנה יש לחקור בדיון קהיל שהתפללו ערבית או שאמרו ברכו שהיחיד נגרר אחריהם ואף מתחייב בחזובי שבת, וכמו כן באישה הנגררת אחר בעלה. האם הכוונה שכיוון שקיבלו תוספת שבת, אומרים שבטל היחיד ברוב וממילא גם הוא קיבלו ומתחייבulos משום התוספת, או, שכיוון שהציבור נהג באיסור הרי שאסור לו להקל בפניהם וכמו המשנה בפסחים ע"ד מקום שנגנו וכו'. דהיינו שאין לנוהג קולא במקומות שהמנגה להחמיר.

לענין דעתינו ממש מעדרבי האגדה וכן מעצם הדיון שיכול בדיון להתפלל מנהה רק לא בפניהם, מחוץ לבית הכנסת שבו קיבלו כבר שבת, שהוא רק מדין דבר שנגנו בו איסור שאסור להתריר בפניהם. ואכן באגרות משה כתוב שם קיבלו בבית הכנסת השבת מוקדם משום חומרה מצד היחיד אכן נגרר אחריהם אבל אם קיבלו השבת רק משום נוחות, למשל: רק בשבתו הקיץ שככל הטעם لكمבלתם הוא ורק מנוחות בפועל, אם חלק בעלה להתפלל בבה"כ כזו אין האישה הנגררת אחראית להאסר באיסורי תוספת שבת כלל הדיון של אחרים נהגו בו איסור שיעץ רק בקיבלו עליהם מצד דיני תורה. ואפיילו יכולה לעשות מלאכות אסורות בשלב בעלה. אמנם בשבת הלווי חולק, שלא טנא.

ומעניין שהמנגה בគותל המערבי בערבי שבתות שחילק מהציבור כבר קיבלו שבת ומתפללים ערבית ובכל זאת הסמכים אליהם מתפללים מנהה. ולכוארה יש לדון שם או מצד דין גירירה או מצד דבר שנגנו, וראיתי בשם הרוב ולדנברג שכיוון שמדובר בគותל המערבי שיעץ לכל ישראל הרוי שלכל אחד יש זכות להתפלל שם עם קהילתו כפי שיטות ומנהגס ואחד לא יכול לחייב השני, כמו שמספרותם לגבי נוסחאות התפילות בשם האר"י שיש יב' שערים בשמיים כגד כל שבת.

ובעיקר קושיתנו יש לומר לפי היסוד שתירצו החתם סופר והבית מאיר (בן העוז סיימון ה') שככל האיסור בשבת "למען ינוח" הוא רק במלאכות שעכשו פועל אותן בשבת אבל במה שליחיו עושה ומותר לשlich לעשות אלא דהמלאכה מתויהשת למשלח אין בכך כדי לעבור על איסורי שבת שהרי הוא עצמו אינו פועל את המלאכה אלא נח.

וכעין דבריהם אפשר לומר בבואר תירוץ הנומיקי יוסף (בבא קמא כיצד הרגל) שהקשה לטוברים "אישו" משום "חיציו" דבפועל עובר כל רגע ורגע ומתחייב מדין אדם המזיק במה ששורפת האש, אין

מדליק נר בערב שבת ונמזה הלהבה אוכלת השעה כל השבת הרי הפעולה מתייחסת אליו והרי הוא חציו ומתחייב כל רגע מדין האדם המזיק, ונמזה מחלל שבת? ולפי דברינו יובן היטב הדבר, שכן שאין אישור בשבת אלא לעשותה בפועל מלאכה, אבל אם בפועל כל עשייתו נגמרה מבعد יום ורק מתייחסת אליו הרי הוא שותה ואין מחלל שבת.

והנה בקהילת יעקב מדייק בדברי הנומיי הניל הסבר אחר שכיוון שאזליין בתר מעיקרא וכל המעשה של פלוני נגמר אלא תוכאותיו ממשיכות וזהו דין הייחסו שלאחר שורק שבת אין לו חזרה ויתחייב בהזק אף אם עכשו הוא אונס או במת יתרהיבו בנוי מושום שאף שעת החזב היהת כבר מעיקרא.

והנה בפרי מגדים בפתחה להלכות שבת מביא דין: "האומר למומר לחיל שבת מתחייב המשלח" (וכדברי התשב"ץ הניל) ואי' הרי דבר זה אכן יהיה סטירה לכל המהלך שאמרנו בשם החת"ס וחב"ם. דהרי המשלח שותה ולא עושה מלאכה.

עוד קשה דברי הרשב"א (שלעניןעירובי תחומיין יש בעיה של שליחות אבל לעניין תוספת שבת מותר) ואשר על כן נראה לומר דיש להבדיל בין זמן תוספת לשבת עצמה. בכךין דבזמן תוספת יש רק אישור עשה לשבות מלאכה אם נעשתה מלאכה מתייחסת אל המשלח פטור כיון שבסוף סוף שבת הוא, אבל אם עושה מלאכה בשבת עצמה בשביל משלחו אז יש גם אישור לא תעשה - מתחייב המשלח בדברי פרי מגדים. ושונה מדין הנרות שנגמרה הדלקות בעיש שודאי לא יתרהיב על המשך פעולתם אבל אם עושה מלאכה בשבת עצמה אפילו עיי' שליח הרי עובר על הל"ת. ועפ"ז זה יבואר שיטת הרשבא דבגמ' שבת לעניין אישור ודבר דבר כתובadam קיבל עליו שבת יכול לומר לחברו לעשות מלאכה עבורו ולא נחת להקשות מבני שליחות דעתו.

(אכן הבית מאיר באבה"ע סימן ה' חוזר בו מסברתו. ולפי דברינו אפשר לומר דלא פליגי הב"ם והפרי מגדים. ולחלק בין זמן תוספת לעיקר כניל).